

Pavel Koblasa

Tachovské panství po smrti maršála Windisch-Grätze

Zřejmě nejslavnější příslušník starobylého rodu Windisch-Grätzů, kníže Alfred, zemřel ve Vídni dne 21. března 1862, ve věku 75 let. Zvolil si vojenskou kariéru v rakouských službách a nakonec se stal dokonce polním maršálem. Jeho podobu přibližuje přetisk litografie Josepha Kriehubera z roku 1848. Proslul současně jako velmi konzervativní člověk a oddaný stoupenec habsburské dynastie a podunajské monarchie. Ačkoliv jeho otec zemřel již v roce 1802, on se směl ujmout dědictví až roku 1809, kdy dosáhl plnoletosti. V manželství s Eleonorou roz. princeznou Schwarzenbergovou se mu narodilo celkem sedm dětí – Aglaia (*1818), Alfred (*1819), Viktor (*1824), August (*1828), Ludvík (*1830), Josef (*1831) a Matylda (*1835).¹

Ke konci života vlastnil kníže Alfred v Čechách panství Tachov a Kladruby na Plzeňsku a Štěkeň na Prácheňsku, dále Rogatec v Kraňsku, ve Württembersku Egloffs-Siggen a v Uhrách od roku 1846 panství Jabláncz ležící v tehdejší župě Nyitra. Dohromady obnášela výměra přes třicet tisíc hektarů.²

Windisch-Grätzové odvozovali podle rodinné tradice svůj původ od korutanského markraběte Ulricha a uherské princezny Zsófie, což neodpovídalo skutečnosti, nicméně pravdou je,

že se jedná o přímé potomky bavorského rodu Diengenů, kteří se připomínají již v průběhu 11. století. Dne 14. června 1804 byli díky vlastnictví panství Egloffs a Siggen na území Sváté říše římské národa německého povýšeni císařem Františkem II. na říšská knížata. Tato dvě panství, a posléze říšská knížectví byla brzy poté připojena k nově ustavenému Württemberskému království. V roce 1822 jim císař potvrdil i rakouský knížecí stav.³

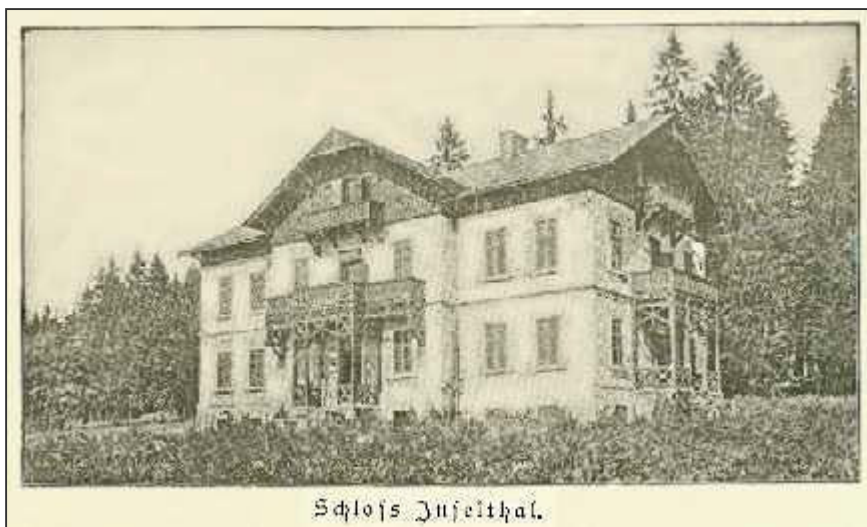
Do konce druhé světové války stála v čele tohoto knížecího domu postupně čtyři knížata, a sice Alfred (+ 1862), Alfred (+ 1876), Alfred (+ 1927) a nakonec Ludvík (+ 1968). Již po smrti Josefa Mikuláše hraběte Windisch-Grätze (+ 1802) se rod rozdělil na dvě linie.

Zakladatelem první se stal výše zmíněný Alfred (+ 1862), první kníže, druhá vzešla od jeho bratra erianda (+ 1867). Později se ještě vytvořila tzv. uherská linie sídlící ve východních Uhrách, konkrétně v župě Zemplén. Dnešní členy rodiny nalezneme především v Německu, Rakousku, Švýcarsku, Itálii a Velké Británii, ale někteří žijí i v Argentině, Kanadě a USA.⁴

Tento článek však není věnován ani rodokmenu knížat Windisch-Grätzů, ani životopisu rakouského vojevůdce Alfreda knížete Windisch-Grätze, nýbrž popisu rozlehlého panství Tachova v době, kdy slavný maršál zemřel a majetek po něm přešel na jeho stejnojmenného syna.

Tachovské fideikomisní panství sestávalo z několika dříve samostatných celků. Základem bylo samozřejmě panství Tachov (Tachau) se statkem Vítkov (Wittingreith). Již roku 1718 byl přikoupen Částkov (Schossenreith), 1728 Pořejov (Purschau) s Úšavou (Urschau), 1766 Dlouhý Újezd (Langendörflas) se Studánkou (Schönbrunn) a 1832 Tisová (Tissa) s Trnovou (Tirna) a Lhotkou (Vogelsang).⁵ Windisch-Grätzové získali tento komplex po vyměření hrabat Losyů z Losymthalu po delších sporech v roce 1785. Když Alfred kníže Windisch-Grätz odešel na věčnost, Tachov, středisko panství, bylo okresním městem s 541 domy a 4.101 obyvateli německé národnosti.⁶

Mladý nastupující kníže Alfred (II.) pobýval převážně ve Vídni či Praze, do Tachova zavítal jenom občas. V čele dominia stál hospodářský ředitel Karl Josef Ebert, který měl k ruce důchodního, obročního, pojezdného, dva dvorecké a tři kancelisty. Lesy byly podřízeny lesnímu úřadu v Pavlově Studenci (Paulusbrunn) v čele s lesmistrem Karlem Ferdinandim, kterému pomáhal lesní kontrolor v Ostrůvku (Inselthal, obrázek na další stránce), lesní účetní, lesní inženýr, dva nadlesní, tři dvorní myslivci, deset polesných, dva lesní hlídači, sedm adjunktů a třicet hajných.

Hospodaření na Tachovsku nebylo úplně jednoduché, výnosy a péči o svěženství komplikovaly přírodní podmínky. V oceňovacích elaborátech se ke klimatickým poměrům jasně píše:

„Teplota je oproti Praze na základě vyšší polohy a v četném rozsahu se vyskytujících lesů významně chladnější a klima je převážně a obzvláště na horách, značně drsné.“

Celé fideikomisní panství Tachov i s přivtělenými statky zahrnovalo výměru 25.937 jiter 1.322 sáhů, tj. 14.784 hektarů. Jednotlivě vypadala situace následovně:

Panství Tachov-Vítkov (21.813 jiter 361 sáhů), statek Dlouhý Újezd-Studánka (1.583 jiter 939 sáhů), statek Pořejov-Úšava (1.033 jiter 1.199 sáhů), statek Částkov (656 jiter 1.358 sáhů), statek Tisová-Trnová (589 jiter 1.080 sáhů), statek Lhotka (260 jiter 1.185 sáhů).

Po smrti majorátního pána, knížete Alfreda, nařídil c. k. zemský soud v Praze dne 9. května a 26. června 1863 provést inventarizaci pozůstalosti, jež byla zahájena dne 1. srpna 1863. Tachovské panství i se zařízením nemovitostí bylo následně oceněno na 2.822.441 zlatých 27 krejcarů rakouské měny. Podrobněji s oceněním jednotlivých částí panství vypadala situace takto:

Panství Tachov ... 2.296.644 zlatých 45 krejcarů

Statek Částkov ... 84.517 zlatých 10 krejcarů

Statek Pořejov-Úšava ... 99.360 zlatých 35 krejcarů

Statek Dlouhý Újezd-Studánka ... 161.900 zlatých 50 krejcarů

Statek Tisová-Trnová ... 90.208 zlatých 80 krejcarů

Statek Lhotka ... 34.523 zlatých 30 krejcarů

Vnitřní zařízení nemovitostí, klenoty, knihovna, zbrojnice etc. ... 55.286 zlatých 77 krejcarů⁷

Nyní se zaměříme na popis dědictví po Alfredu knížeti Windisch-Grätzovi v rámci jednotlivých hospodářských odvětví a skupin. Začneme určitě tím nejvýznamnějším, co na Tachovsku Windisch-Grätzové spravovali, a to jsou lesy. Panství Tachov sestávalo z 16.596 jiter 983 sáhů lesních porostů, Dlouhý Újezd-Studánka 980 jiter 955 sáhů, Pořejov-Úšava 652 jiter 175 sáhů, Částkov 267 jiter 550 sáhů, Tisová-Trnová 148 jiter 455 sáhů, Lhotka 17 jiter 1.240 sáhů. Nejdůležitější a nejrozlehlejší byly samozřejmě tachovské lesy, a také proto se jediný Tachov členil na polesí.

Celkem jich vrchnost držela jedenáct: Slatina (Lohhäuser, též Lochhäusel) - výměra 2.001 jiter 490 sáhů, Tři Sekery (Dreihacken) - 1.960 jiter 1.123 sáhů, Obora (Thiergarten) - 1.681 jiter 1.152 sáhů, Milíře (Brand) - 1.395 jiter 747 sáhů, Jalový Dvůr (Galtenhof) - 1.363 jiter 1.585 sáhů, Horní Výšina (Ringelberg) - 1.692 jiter 54 sáhů, Pavlův Studenec (Paulusbrunn) - 2.118 jiter 933 sáhů, Zlatý Potok (Goldbach) - 2.076 jiter 48 sáhů, Tachov (Tachau) - 151 jiter 819 sáhů, Žebráky (Petlarn) - 561 jiter 785 sáhů, Jedlina (Neu-Losimthal) - 1.590 jiter 1.357 sáhů.⁸

Revíry se vždy ještě dělily na oddělení. Dochovala se nám jejich, dnes již pozapomenutá a neužívaná, německá pojmenování. V polesí *LOCHHÄUSEL*: Obere Eschenlooh, Bildraum, Blössbüchelwald; *DREIHACKEN*: Langewiese, Bei Neuwiese, Bei Langenwiese, Birnberg, Ruh, Plüssen, Obere Eschenlooh, Bildraum, Waldflur, Altwasser; *THIERGARTEN*: Hübeln, In Brunnenrang, Brunnenrang, Beim Forsthaus, Anleiten, Am Bach gegen Paulusbrunn, Unterm Bildl, Grosserschlag, Hohenknok, Galtenhöfer Gränze; *BRAND*: Tellerberg, Brandner Räuschel, Albersdorfer Mühlwaldl, Aschawegen, Aschalooch, Kohlberg, Kohlbrücke; *GALTENHOF*: Langewiese, Neuwiese, Katzenberg, Katzenbach, Am Tellwiesen, Blätterberg; *RINGELBERG*: Ruhberg, Neuhammer, Musslbach, Kukes, Hussenwiese, Törl, Drei Flüsse, Leckenberg; *PAULUSBRUNN*: Eselberg, Bärnauerberg; *GOLDBACH*: Eselberg, Bärnauerberg; *TACHAU*: Weisser Bühl, Radflur, Wicken, Am Fischbehalter, Bach gegen Heiligen; *PETLARN*: Todtenbachflur, Waldflur; *NEU-LOSIMTHAL*: Schützenberg, Unterm Forsthaus, Puchr, Ob der Spannühle, Schönwalder Gränze, Oberm Forsthaus, Mauthberg, Böhmischdorfer Gränze, Waldflur, Wilgräben, Grosser Berg.⁹

K tachovskému lesnímu hospodářství náleželo celkem 6 domů, 11 mysliven a 16 hájoven. Většinou nesly myslivny a hájovny název revíru nebo blízké osady, výjimku představovala myslivna zvaná „am Rendezvous“ u Jedliny, myslivna „Pettlamer Brand“ a hájovna „am Eselsberg“. Na statcích přivtělených k Tachovu ještě stály dvě další myslivny a jedna hájovna. O lesy Windisch-Grätzové vzorně pečovali a také se z nich těšili nemalým výnosům. Například rok před skonem knížete Alfreda představoval čistý výnos z tachovských lesů částku 107.533 zlatých 66 krejcarů. V knížecích lesích žilo podle statistik lesnických odborníků 415 kusů vysoké zvěře, 150 daňků, 62 kusů černé zvěře, 380 kusů srnčí zvěře, 315 zajíců, 68 tetřevů a 170 koroptví.

Vzhledem k tomu, že hlavní část dominia představovaly lesy, jak už bylo výše zmíněno, polní hospodářství naproti tomu nemělo tak klíčový význam. Panství Tachov obnášelo 5.257 jiter 231 sáhů polí, luk a pastvin, statek Dlouhý Újezd-Studánka 602 jiter 1.584 sáhů, Částkov 389 jiter 808 sáhů, Pořejov-Úšava 381 jiter 1.024 sáhů, Tisová-Trnová 441 jiter 625 sáhů a Lhotka 242 jiter 1.545 sáhů. Vrchnostenské dvory se nacházely v Tachově, Vilémově (Wilhelmshof), Třídvoří (Dreihöfen), Částkově, Pernolci (Bernetzreith), Tisové, Lhotce, Velkém Rapotíně (Gross-Gropitzreith), Trnové. Přímo na tachovském panství chovali na poplužních dvorech 16 koní, 17 volů, 46 krav, 13 telat, 7 býků, 597 ovcí a 3 osly pro práci v zahradách. K polnímu hospodářství se počítaly i rybníky o celkové ploše pouhých 135 jiter 987 sáhů, v nichž se chovali hlavně kapři.¹⁰

Průmyslová zařízení se omezovala zejména na podniky zpracující dřevo, případně mlýny. Na panství bychom roku 1863 našli pivovar, lihovar, cihelnu v Tachově, brusírnu skla ve Světcích (Heiligen), cihelnu Hollenstein u obce Tři Sekery, mlýn v Oldřichově (Ulliersreith), mlýn a pilu v Oboře, pilu v Horní Výšině, mlýn, tři pily a hamr v Jalovém Dvoře, dvě pily v Pavlově Studenci, brusírnu skla, pilu a mlýn ve Zlatém Potoce, cihelnu v Milířích, cihelnu v Částkově, pivovar a cihelnu v Trnové.

Na panství se nacházela celá řada dalších, především obytných budov, majitel panství měl rovněž patronátní povinnosti k několika školám, farám a kostelům na Tachovsku. Na panství vrchnost roku 1863 držela úhrnem čtyři zámky (Tachov, Částkov, Tisová, Lhotka), v nichž většinou bydlelo úřednictvo. Ředitel panství obýval ovšem dům čp. 2 v Tachově, lesmistr dům čp. 1 na Pavlově Huti, fišmistr samostatný dům čp. 306 v Tachově, a taktéž panský zahradník dům čp. 320. Z významných panských staveb lze uvést ještě rozestavěný zámek ve Světcích (se stavbou se začalo v roce 1857), budovu bývalého paulánského konventu a velkolepou jízďámu tamtéž, úřední dům v Tachově (čp. 26), hostinec „Alleewirthshaus“ v Tachově, malý hostinec v Jalovém Dvoře, panský dům ve Zlatém Potoce nebo kancelářskou budovu v Ostrůvku.¹¹

Na závěr se ještě pozastavíme pro zajímavost u zevrubného popisu interiéru tachovského residenčního zámku, jehož hodnota tehdy činila 41.500 zlatých. V přízemí hlavní budovy se nacházel průjezd, dva pokoje, komora, dvě archivní místnosti, čtyři sklepy, pokoj sluhy, vinný sklep. Přízemí křídelní stavby obsahovalo sedm pokojů, panskou kuchyni, spižírnu, cukrárnu, tři komory, dřevník ad. V prvním poschodí, které příležitostně obývala knížecí rodina, bychom mimo jiné našli jídelnu, biliardový pokoj, čajovnu, zámeckou kapli, malý dámský salon, ložnici kněžny, ložnici knížete (dříve knihovna), místnost na nádobí, v přílehlém křídle pak pracovnu, přijímací pokoj, kuřácký salon, knížecí ložnici a dalších pět pokojů. Ve druhém patře byly umístěny především pokoje pro hosty. U zámku stály stáje pro 33 koní, skleník obnovený roku 1856, obydlí portýra, tzv. malá knížecí budova a vozovna pro kočáry.¹² Kníže vlastnil cennou osobní knihovnu, která sestávala ze tří částí. První část byla přímo v knížecím bytě, druhá v archivu a třetí ve Světcích. Mezi knihami převažovala literatura v němčině a francouzštině, hodně map a atlasů. Nejstaršími knihami byly atlasy z let 1721-1750, nejstarší mapy pocházely z let 1720-1766.¹³

Poznámky:

¹ Gothaischer genealogischer Hofkalender nebst diplomatisch-statistischem Jahrbuche auf das Jahr 1862. Gotha 1861, s. 234.

² Státní oblastní archiv v Plzni. Průvodce po archivních fondech, III. Praha 1976, s. 343.

³ Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Fürstlichen Häuser 1939. Gotha 1938, s. 348.

⁴ Genealogisches Handbuch der fürstlichen Häuser. Fürstliche Häuser, IX. Limburg a. d. Lahn 1971, s. 378.

⁵ ORTH, Jan – SLÁDEK, František: Topograficko-statistický slovník Čech. Praha 1870, s. 818.

⁶ Orts-Repertorium des Königreiches Böhmen. Prag 1872, s. 469.

⁷ Národní archiv (dále „NA“), Fideikomisní spisy (dále „Fdk“), sign. VII E 85, Protokol o popisu, inventáři a ocenění panství Tachov, 1863, ka. 1304.

⁸ NA, Fdk, sign. VII E 85, Evidence lesní plochy – Tachov, 1863, ka. 1306.

⁹ NA, Fdk, sign. VII E 85, Popis a ocenění lesů a lesních tratí panství Tachov, 1863, ka. 1306.

¹⁰ ad pozn. 7

¹¹ NA, Fdk, sign. VII E 85, Seznam stávajících budov na panství Tachov, 1862, ka. 1304.

¹² NA, Fdk, sign. VII E 85, Popis exist. budov a zvláštních stavebních objektů na panství Tachov, 1862, ka. 1304.

¹³ NA, Fdk, sign. VII E 85, Katalog knihovny na tachovském zámku a v zámku Světcé, 1862, ka. 1306.